

SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BO'LAJAK PEDAGOGLARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH

Adashova Sarvinoz Rasuljon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19829120>

Annotatsiya: Mazkur maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishdagi nazariy va amaliy imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, ta'lim jarayonida sun'iy intellekt vositalaridan samarali foydalanish, bo'lajak o'qituvchilarda raqamli savodxonlik, tahliliy fikrlash, mustaqil ta'lim olish, innovatsion faoliyat va refleksiv yondashuv ko'nikmalarini shakllantirish masalalari tahlil qilingan. Maqolada bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning tarkibiy komponentlari, sun'iy intellekt asosidagi ta'lim texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari, ularni joriy etish mexanizmlari va amaliy tavsiyalar keltirilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, sun'iy intellekt vositalaridan oqilona foydalanish bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirishga, ta'lim sifatini oshirishga va innovatsion pedagogik faoliyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, kasbiy kompetentlik, bo'lajak pedagog, pedagogik texnologiya, mustaqil ta'lim, pedagogik mahorat.

Аннотация: В данной статье раскрываются теоретические и практические возможности технологий искусственного интеллекта в развитии профессиональной компетентности будущих педагогов. Проанализированы вопросы эффективного использования инструментов искусственного интеллекта в образовательном процессе, формирования у будущих учителей цифровой грамотности, аналитического мышления, навыков самостоятельного обучения, инновационной деятельности и рефлексивного подхода. В статье рассматриваются структурные компоненты профессиональной компетентности будущих педагогов, педагогические возможности технологий обучения на основе искусственного интеллекта, механизмы их внедрения и практические рекомендации. Результаты исследования показывают, что рациональное использование средств искусственного интеллекта способствует совершенствованию профессиональной

подготовки будущих педагогов, повышению качества образования и формированию инновационной педагогической деятельности.

Ключевые слова: *искусственный интеллект, профессиональная компетентность, будущий педагог, педагогическая технология, самостоятельное обучение, педагогическое мастерство.*

Abstract: *This article examines the theoretical and practical potential of artificial intelligence technologies in developing the professional competence of future teachers. It analyzes the effective use of AI tools in the educational process and the formation of digital literacy, analytical thinking, independent learning, innovative activity, and reflective skills in future educators. The article discusses the structural components of professional competence, the pedagogical opportunities of AI-based educational technologies, mechanisms for their implementation, and practical recommendations. The findings show that the rational use of artificial intelligence tools contributes to improving the professional training of future teachers, enhancing the quality of education, and fostering innovative pedagogical activity.*

Keywords: *artificial intelligence, professional competence, future teacher, pedagogical technology, independent learning, pedagogical mastery.*

KIRISH

Bugungi globallashtirish va raqamlashtirish sharoitida ta'lim tizimini zamonaviy texnologiyalar asosida takomillashtirish dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Xususan, sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim mazmuni, metodlari va shakllarini yangicha asosda tashkil etishni talab etmoqda. Bu esa bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini zamonaviy yondashuvlar asosida rivojlantirish zaruratini kuchaytiradi. Bo'lajak pedagog nafaqat o'z fanini mukammal bilishi, balki zamonaviy raqamli vositalardan samarali foydalana olishi, ta'lim jarayonini loyihalay olishi, muammoli vaziyatlarni hal qilishi, innovatsion faoliyatni tashkil eta olishi va pedagogik refleksiyaning amalga oshirish kerak. Aynan shu jihatlarda pedagogning kasbiy kompetentligini belgilovchi asosiy omillar hisoblanadi [1. B.56]. Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'limga kirib kelishi pedagogik faoliyatni individuallashtirish, o'quv materiallarini moslashtirish, baholash jarayonlarini avtomatlashtirish, ta'lim natijalarini prognozlash va pedagogik tahlilni kuchaytirish imkonini bermoqda. Shu sababli sun'iy intellekt vositalari bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda samarali pedagogik resurs sifatida namoyon bo'lmoqda [2.

B.112]. Maqolaning maqsadi shundaki, sun'iy intellekt texnologiyalari asosida bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning nazariy asoslari, pedagogik imkoniyatlari va amaliy yo'nalishlarini ilmiy tahlil qilishdan iborat. Dolzarbligi esa ta'lim sohasidagi zamonaviy islohotlar o'qituvchidan an'anaviy bilim beruvchi emas, balki ta'lim jarayonini boshqaruvchi, yo'naltiruvchi, tahlil qiluvchi va innovatsion vositalarni qo'llovchi mutaxassis bo'lishni talab etmoqda. Shu jihatdan, bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetentligini shakllantirish va rivojlantirish masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Kasbiy kompetentlik pedagogning nazariy bilimlari, amaliy ko'nikmalari, kommunikativ madaniyati, metodik tayyorgarligi, refleksiv faoliyati va innovatsion yondashuvlarining birligida namoyon bo'ladi [3. B.74].

ASOSIY QISM

1. Bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetentligining mazmuni.

Kasbiy kompetentlik – bu bo'lajak pedagogning kasbiy faoliyatni samarali tashkil etishi, ta'lim jarayonini boshqarishi, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilishi, metodik qarorlar qabul qilishi va zamonaviy texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etish qobiliyatidir [4. B.39].

Ilmiy-pedagogik manbalarda kasbiy kompetentlik quyidagi tarkibiy qismlar asosida tavsiflanadi:

1.1. Motivatsion komponent.

Motivatsion komponent bo'lajak pedagogning kasbga bo'lgan qiziqishi, pedagogik faoliyatga ijobiy munosabati, o'z ustida ishlashga intilishi va innovatsion faoliyatga tayyorligini ifodalaydi. Pedagogik faoliyatga ichki ehtiyoj va kasbiy o'sishga bo'lgan intilish kasbiy kompetentlikning rivojlanishida muhim omil hisoblanadi [5. B.81].

1.2. Kognitiv komponent.

Kognitiv komponent pedagogika, psixologiya, metodika, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va sun'iy intellektga oid bilimlar majmuasini qamrab oladi. Bo'lajak pedagog sun'iy intellekt vositalarining didaktik imkoniyatlari, ularni dars jarayonida qo'llash metodikasi va ta'limiy samaradorligini bilishi zarur.

1.3. Faoliyatli komponent.

Mazkur komponent pedagogik faoliyatni amalda tashkil etish, dars loyihalash, interaktiv metodlardan foydalanish, raqamli resurslar yaratish, sun'iy intellekt vositalari asosida topshiriqlar ishlab chiqish va ta'lim jarayonini boshqarish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi [2. B.119].

1.4. Refleksiv komponent.

Refleksiya pedagogik faoliyatni tahlil qilish, o'z faoliyatidagi kamchiliklarni aniqlash, o'z-o'zini baholash va takomillashtirishga qaratilgan. Refleksiv yondashuv bo'lajak pedagogning kasbiy o'sishida muhim o'rin tutadi.

2. Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'limdagi pedagogik imkoniyatlari.

Sun'iy intellekt texnologiyalari ta'lim tizimida yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirmoqda. Ular o'quv jarayonini shaxsga yo'naltirilgan asosda tashkil etish, bilimlarni nazorat qilish va pedagogik faoliyatni samarali boshqarishga xizmat qiladi.

2.1. Ta'limni individuallashtirish.

Sun'iy intellekt texnologiyalari har bir talabaning o'zlashtirish darajasi, qiziqishi, o'quv sur'ati va ehtiyojlariga mos ravishda ta'lim trayektoriyasini shakllantirish imkonini beradi. Bu esa ta'limning differensial va individual yondashuv asosida tashkil etilishiga yordam beradi [6. B.24].

2.2. Baholash va monitoring jarayonlarini avtomatlashtirish.

Sun'iy intellekt asosidagi vositalar yordamida testlar, topshiriqlar, yozma ishlar va boshqa faoliyat turlari tezkor baholanadi. Natijada o'qituvchi o'quvchilar bilimni tahlil qilish va o'zlashtirish darajasini kuzatishda ancha qulaylikka ega bo'ladi [7. B.58].

2.3. O'quv kontentini yaratish va moslashtirish.

Sun'iy intellekt vositalari yordamida dars ishlanmalari, testlar, muammoli savollar, didaktik materiallar, interaktiv mashqlar, slaydlar va metodik tavsiyalar ishlab chiqish mumkin.

2.4. Tahliliy faoliyatni rivojlantirish.

AI vositalari ma'lumotlarni saralash, tahlil qilish, o'quv jarayonidagi muammolarni aniqlash, o'quvchilar faoliyatini kuzatish va natijalarni prognozlash imkoniyatiga ega. Bu esa pedagogik tahlilni kuchaytiradi [8. B.101].

2.5. Mustaqil ta'limni qo'llab-quvvatlash.

Sun'iy intellekt vositalari talabaga tushuntirish, qayta izohlash, qo'shimcha misollar keltirish, testlar yaratish va mustaqil o'rganish jarayonini boshqarishda yordam beradi. Natijada bo'lajak pedagoglarda mustaqil ta'lim olish kompetensiyasi shakllanadi.

3. Sun'iy intellekt asosida bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish texnologiyasi.

Bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish texnologiyasi maqsadli, tizimli, bosqichma-bosqich tashkil etiladigan pedagogik jarayon sifatida qaraladi. Ushbu texnologiya quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

3.1. Diagnostik bosqich.

Bu bosqichda bo'lajak pedagoglarning mavjud kasbiy kompetentlik darajasi, raqamli savodxonligi, sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish tajribasi va motivatsion tayyorgarligi aniqlanadi. Diagnostika jarayoni kelgusidagi ishlarning mazmunini belgilashga xizmat qiladi [9. B.47].

3.2. Loyihalash bosqichi.

Mazkur bosqichda ta'lim maqsadlari, o'quv natijalari, kompetentlik ko'rsatkichlari va sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish metodikasi ishlab chiqiladi.

3.3. Amaliyotga joriy etish bosqichi.

Bu bosqichda sun'iy intellekt vositalari pedagogik jarayonga tatbiq etiladi. Jumladan:

- dars ishlanmalari yaratish;
- test va topshiriqlar tuzish;
- taqdimot materiallari ishlab chiqish;
- metodik tavsiyalar tayyorlash;
- o'quv natijalarini tahlil qilish.

3.4. Monitoring va baholash bosqichi.

Ushbu bosqichda bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetentligidagi o'zgarishlar, sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish samaradorligi va o'quv natijalari baholanadi. Monitoring natijalari texnologiyani takomillashtirishga xizmat qiladi [10. B.92].

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt texnologiyalari asosida bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish zamonaviy pedagogik ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Sun'iy intellekt vositalari ta'lim jarayonini individuallashtirish, metodik faoliyatni takomillashtirish, o'quv natijalarini tahlil qilish, mustaqil ta'limni tashkil etish va reflektiv yondashuvni rivojlantirishda muhim imkoniyat yaratadi. Shuningdek, sun'iy intellektga asoslangan ta'lim texnologiyalarini joriy etish bo'lajak pedagoglarni zamonaviy, moslashuvchan, innovatsion fikrlovchi va raqamli kompetent mutaxassis sifatida tayyorlashga xizmat qiladi. Shu bois pedagogik

oliy ta'lim tizimida sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishning ilmiy-metodik asoslarini takomillashtirish va ularni ta'lim amaliyotiga izchil tatbiq etish dolzarb vazifa bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Muslimov N.A. Kasbiy kompetentlik va pedagogik mahorat asoslari. – Toshkent: Fan, 2019. – 156 b.
2. Tolipov O', Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. – 208 b.
3. Ishmuhamedov R.J. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2020. – 184 b.
4. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 172 b.
5. Xudoyberdiyev M. Raqamli ta'lim muhitida pedagog kompetensiyasi. – Toshkent: Tafakkur, 2022. – 196 b.
6. UNESCO. Artificial Intelligence and Education: Guidance for Policy-makers. – Paris: UNESCO Publishing, 2021. – 64 p.
7. Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. – Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019. – 136 p.
8. Luckin R. Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century. – London: UCL Institute of Education Press, 2018. – 224 p.
9. Selwyn N. Education and Technology: Key Issues and Debates. – London: Bloomsbury Academic, 2021. – 240 p.
10. Ziyomuhamedov B. Ta'limda raqamli transformatsiya va innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2023. – 214 b.